

NİĞDE (DÜNDARLI KASABASI) YÖRESİNDEN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE KATKILAR

Öz: Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan çalışmalar yörenin dil özelliklerini belirlemek için yapılacağı gibi söz varlığını tespit etmek için de yapılabilir. Bu bağlamda metin derlemesi ve sözcük derlemesi çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmada da metin derlemesinden ziyade *Derleme Sözlüğü*'nde yer almayan kelimelerin tespit edilerek sözlüğe kazandırılması amaçlanmıştır. Öncelikle Niğde yöresinden derlediğimiz ve *Derleme Sözlüğü*'nde yer almayan kelimeler sözcük gruplarına göre tasnif edilmiş ve daha sonra *Derleme Sözlüğü*'nde bulunup anlamı farklı olan kelimeler çalışmaya eklenmiştir. Bu çalışma sohbet ortamından doğan bir farkındalıkla ortaya çıkmış ve yaklaşık bir senelik derleme çalışmasının ardından *Derleme Sözlüğü*'nün de incelenmesiyle veriye dökülmüştür. Tespit edilen her kelimenin daha iyi anlaşılması için örnek bir cümle kurulmuştur. Aynı zamanda örnek cümlenin yanında kaynak kişisi de belirtilmiştir. Ağız çalışmalarında kullanılan çeviri yazı işaretlerine de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi Ağızları, Niğde Yöresi, Ağız Çalışması, Derleme Sözlüğü, Söz Varlığı.

Contributions to Turkish Dialects Dictionary from Niğde (Dundarli)

Abstract: Studies on Turkish dialects can be done not only to determine the language characteristics of the region but also to determine vocabulary. In this context, text compilation and word compilation studies are carried out. In this study, rather than text compilation, it is aimed to determine the words that are not included in the *Turkish Dialects Dictionary* and to add them to the dictionary. First, words that are compiled from Niğde region and not included in the *dictionary* are classified according to the word groups and then the words found in the dictionary but having different meanings are added to the study. This study has emerged with an awareness arising from a conversation and turned out to be an analysis with the examination of the *dictionary* after approximately one-year compilation study. A sample sentence has been written to understand the detected word better. At the same time, the source contact is also specified next to the sample sentence. The translation writing signs used in dialect research are also included.

Keywords: Turkish Dialects, Niğde Region, Dialect Research, Turkish Dialects Dictionary, Vocabulary.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
50. SAYI / VOLUME
2021-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar Corresponding Author

Arş. Gör.
Seyfettin ÖZDEMİREL

Çağ Üni.
Fen-Edebiyat Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

seyfettinozdemirel@cag.edu.tr

ORCID: 0000-0001-9534-3601

Gönderim Tarihi

Received
06.10.2020

Kabul Tarihi

Accepted
09.11.2021

Atf

Citation
Özdemirel, Seyfettin. "Niğde (Dündarlı Kasabası) Yöresinden *Derleme Sözlüğü*'ne Katkılar." *Türk Lük Bilimi Araştırmaları*, no. 50, 2021, ss. 137-149.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Giriş

Dil, bir toplumun vazgeçilmez unsurlarının başında gelir ve dilin en önemli özelliklerinden biri canlı olmasıdır. Bu canlılığı devam ettirecek olan en önemli vasıta ise o dili kullanan insanlardır. Bu canlılık sadece standart dilde değil ağızlarda da mevcuttur. Bu sebeptendir ki dilin zenginliğini ortaya koymak için yazı dilinin dışında kalan konuşma dilinin de tam anlamıyla bilinmesi gerekmektedir. Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan bazı kelimeler, bazen sadece belli yaştaki insanlar tarafından yaşatılmaktadır. Bu insanlar hayattan göçtüğünde doğal olarak bu kelimeler de o insanlarla birlikte unutulup gitmektedir. Erdem'in de ifade ettiği gibi “Sadece ‘kağni’ aracının yok olmasıyla birlikte ağızlarda bu aletle ilgili onlarca kelime yok olmuş, yerini ‘kağni’ aracının mübadiline bırakarak alıntı birçok kelime ağızlara yerleşmiştir” (97).

Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşayan terimlerin tespit edilmesi için pek çok yörenin köy ve kasabalarında derlenmeyi bekleyen birçok kavram bulunmaktadır. Bu kavramların tespit edilmesi, *Derleme Sözlüğü*'nün söz varlığının genişletilmesi ve yörede kullanılan sözcüklerin unutulmaması için yapılan bazı çalışmalar şunlardır: “Derleme Sözlüğüne İlaveler” (Koraş 2002), “Denizli Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar” (Biray 2009), “Erzincan Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar” (Cankaya 2013), “Niğde Yöresi Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar-1” (Erdoğan 2016), “Bartın Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar” (Yıldız ve Özsoy 2016), “Derleme Sözlüğü’ne Osmaniye, Düziçi Ağzından Katkılar” (Demirci 2017), “Bilecik Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar” (Özden 2017), “Derleme Sözlüğüne Katkılar (Emirdağ/Burunarkaç Köyü)” (Çifci ve Sezer 2017), “Himmetli (Niğde-Merkez) Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar” (Uysal 2018) “Tokat ve Yöresi Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar I” (Kuşdemir 2020). Bizim ortaya koyduğumuz araştırma da bu tür çalışmalara benzer niteliktedir.

Her dilin biri konuşma, diğeri yazı dili olmak üzere iki cephesi vardır. “Konuşma dili yazı diline göre daha eski ve daha tabiidir. Bütün yazı dillerinin kaynağını teşkil eden konuşma dilleri ve bunlar arasındaki küçük fonetik ayrılıklar ağızları meydana getirir” (Gülensoy ve Buran 21). Ortak yazı dilinin dışında kalan bu yapı, bölgeden bölgeye farklı kullanımlar arz etmektedir. Üstüner “Ağızlardan yapılmış derleme çalışmaları, bazen birbirine komşu köyler arasında bile görülebilecek farklılıkları ortaya koyacak, böylece bütün Anadolu ağızlarını türlü özellikleri ile gözler önüne serecek kadar yeterli değilse de, belli bir dil konusunda araştırmacıyı ana hatları ile fikir sahibi yapabilecek seviyeye ulaştırmıştır” açıklamasına yer verir (3). Araştırma sonucunda elde ettiğimiz veriler, Üstüner’in ifadesini

kısmen doğrular niteliktedir. Pek çok yörenin merkez, köy ve kasabalarında yapılan ağız çalışmaları sayesinde *Derleme Sözlüğü*’nde yer almayan veya farklı anlamlarda yer alan kelimeler tespit edilmektedir. “Niğde Yöresi Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar-1” (Erdoğan 2016), “Himmetli (Niğde-Merkez) Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar” (Uysal 2018) adlı çalışmalar da aynı yöreye ait benzer çalışmalardır. Bu iki çalışma da Niğde yöresinden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada da aynı yöreye ait bir kasabadan yeni kelimeler veya aynı kelimenin farklı anlamları tespit edilmiştir.

Yaklaşık 10.000 yıllık bir geçmişe sahip olan Niğde ili; Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi önemli devletlerin hâkimiyetinde bulunmuştur. Tarihi açıdan köklü bir geçmişe sahip olarak bugüne kadar varlığını sürdürmüş olan Niğde, İç Anadolu’nun güzide şehirlerinden biridir. Tarihin önemli devletlerine ve dönemlerine tanıklık eden Niğde ve yöresi, ağız sınıflandırması bakımından *Batı Grubu* ağızları içerisinde yer almaktadır. Yöredeki kelimeleri derleme çabamız bir sohbet sonrasında ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında ise derleme çalışmaları için bazı kaynak kişilerle temaslarımız olmuştur. Yöreye her gittiğimizde kaynak kişilerle görüşülmüş ve bir senenin sonunda elde ettiğimiz söz varlığı yazıya geçirilmiştir.

Çalışmada derlenen kelimeler, Niğde ilinin Dünderli kasabasına ait söz varlığını içermektedir. Söz varlığı, *Derleme Sözlüğü*’nde yer almayan sözcükler ve *Derleme Sözlüğü*’nde bulunan ama anlamları farklı olan sözcükler olarak sınıflandırılmıştır. Aynı zamanda sözcükler; deyimler, isimler, sıfatlar, zarflar, ünlemler vb. şekilde başlıklar halinde sıralanmıştır. Tespit edilen kelimelerde ağız araştırmalarında kullanılan çeviri yazı işaretlerine de yer verilmiştir. Ağız çalışmasında elde edilen söz varlığının yanında kaynak kişiler belirtilmiş ve çalışmanın sonunda ‘*kaynak kişiler*’ başlığı altında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Tespit edilen söz varlığı hakkında tanık cümlelerle çalışma zenginleştirilmiştir.

Kaynak kişilerden yapılan derleme sonucunda *Derleme Sözlüğü*’ne kazandırılan 82 adet sözcüğün tasnifi şu şekildedir:

A. Derleme Sözlüğü’nde Bulunmayan Sözcükler

1. Deyimler:

buyrun gayfe içmeye: Söze, nişana ve düğüne davet etmek. (K1, K3, K6)

Oğlan sözlüyok ya buyrun gayfe içecek.

canı perk olmak: Sağlam, dayanıklı. (K1, K3)

Oğlan yire düşdü de hiç ses itmedi canı perk olmuş.

cin eniğini azdıрмаq: Dağınık, karışık (ev için). (K2, K3)

Çocuqlar cin eniğini azdırmış gızım evin haline bah.

çalıyı çekmek: Bir işi vakitlice halletmek. (K3)

Oğlum bir an evvel çalımızı çekelim.

çıkmasını atmaq: Kızın ya da erkeğin nişanlısından ayrılması, nişandan vazgeçmesi. (K1, K3)

Ya oğlan atar ya da gız atar çıkmışını.

doğuz delānlısı olmak: Sorumsuz, gece eve geç gelen ve sabah geç kalkan kişi. (K1, K3)

Gece yatmaz sabah galkmaz doğuz delānlısı olduñ iyice.

eskisi küllā olmak: ‘Güle güle giy’ anlamında kullanılan bir ifade. (K1, K3)

Yeni pırtı alıyoğ ya giydirioğ o da seviniyor ya eskisi küllā olsun dirik.

ğılığını azdıрмаq: Suratını ekşitmek. (K1, K3)

Hoşlanmadı insanı görünce ğılığını azdırıviriyor.

haleşe yapmaq: Kalabalık bir şekilde oturup neşeli sohbet etmek. (K1, K3)

Buğün de amma haleşe yaptığ uyhumuz dağılıvirdi.

hayra kalem çalmamaq: İyi bir şeylerden bahsetmemek, iyi hareketlerde bulunmamak. (K1, K3)

Osman Ali’ye bah hiç hayra kalem çalıyor mu?

hebbinin danası: Somurtan kişi. (K1, K3, K4)

Hebbinin danası gibi geziyor.

içiñe çakal ğaçmaq: Kuşkulanmak, şüphelenmek, endişelenmek. (K2, K3)

Çocuqları görmeyince içime çakal ğaçtı.

iliğini kesmek: Üzölmek, canı sıkılmak. (K1, K3)

Sen de amma paracı çıktıñ iliğini kesme adam.

iştahundan yanına varılmamaq: Hevesli bir şekilde iş görmek. (K1, K3)

Oğlan everecem diye iştahundan yanına varılmıyor.

mada gezdirmek: Kişinin her yemeğe mana bulması, yemeği beğenmemesi. (K1, K3)

Yimiyor içi onu almıyor işde mada gezdiriyor.

muttan bulmuşa dönmek: Çok sevinmek. (K1, K3)

Bir de eve geldim ki gızım tüm işleri görmüş nasıl muttan bulmuşa döndüm.

pırtı görmek: Gelin için alışveriş yapmak. (K1, K2, K3)

Pırtı sözcüğü DS’de (bkz. DS-XII) giysi anlamında bulunmaktadır ama buradaki anlam biraz farklıdır. Bu sebeple bu kavramı yeni bir ifade olarak almak doğru olacaktır.

Bizim gızı virince pırtı görmeye geldiler.

saf geçmek: Unutmak. (K1, K3)

Bir işin başına varacın ya unutuyoñ ona saf geçmek dirik.

sittinin iti gibi: Sevimsiz, çirkin. (K1, K3, K5)

Bahsana nasıl da sevimsiz sittinin iti gibi sırtarıyor.

tandırdan kıoyup küllenden çekmek: Bekar kızların evlendikleri zaman zor işlerle karşılaşacaklarını anlatan bir ifade. (K1, K2, K3)

Ğızım gızım bu gördüğün işde ne var da yarın tandırdan gör küllenden çekeller.

yedi gışığı yirine dikmek: Derleyip toplamak. (K2, K3)

Evini topla, düzenle yedi gışığı yirine dik öyle otur.

yol dağıtmağ: Davetiye dağıtmak. (K1, K2, K3, K4)

Bu adet eski dönemlerde pazen dağıtılarak yapılırdı. Günümüzde ise artık yerini davetiye dağıtmaya bırakmıştır.

Düğünlere gelinsin diye yol dağıtvirirdik.

2. Adlar:

2.1. Bitki/Hayvan Adları:

ğóngóbelek: Kelebek. (K1, K3)

Ğóngóbelek eve girinci güve yapar.

hacı leylek: Leylek. (K1, K3)

Leyleğin böyüğü olur ya ona hacı leylek dirik.

keFçik: Ekinin toplandıktan sonra kalan sap kısmı. (K1, K3, K5, K6)

DS’ye baktığımızda kelime, birçok yörede firez (DS-V: 1. Ekin 2. Yeni çıkmağa başlamış ekin 3. Biçilmiş tarlada kalan tahıl kökleri, ekin) olarak geçer.

Ekinin tarlada galan sapına keFçik dirik.

kevrame: Ayçiçeği çekirdeği. (K1, K3, K4, K5)

Kevrameyi yimekten tarlada işi bitiremezdik.

2.2. Mekân Adları:

içeri ev: Evde depo olarak kullanılan oda. (içer ev) (K1, K2, K3)

Ekmeğimizi, unumuzu, yağımızı koyduğumuz yere içeri ev dirik.

ilāre: Yayla. (K1, K3, K5, K6)

İlāreye çıkardıh göyun olatmaya.

köfeklik: Tarla. (K1, K3, K4)

Ekin tarlasının adı köfeklik babamıñ var ıdı.

naynas: Bir köy ismi. (K1, K3)

Var burda köyün adı Naynas.

tahıldah: Toprak tarla. (K1, K3, K6)

Tahıldah da ekin ektiğimiz, biçtiğimiz tarlanın adı.

2.3. Elişi/Oya Adları:

göbekli oya: Bir tür boncuklu yazma oyası. (K2, K3)

Göbekli oya örmesi de zordur evladım.

tren yolu oyası: Düz bir şekilde olan bir tür boncuklu yazma oyası. (K2, K3)

Düzümüş ya tren yolu oyası dirik.

tutlu oyası: Salkım salkım olan bir tür boncuklu yazma oyası. (K2, K3)

Tutlu oya da var saklum saklum.

zikzaklı oya: Zikzaklı olan bir tür boncuklu yazma oyası. (K2, K3)

He zikzaklı oya onu da ördüm.

2.4. Diğer Adlar:

elmanın eşşā: Elmanın çözü, artığı. (K1, K3)

Ğız elmanın eşşānu da ısıyor.

gedik dolduran: Çocuk. (K2, K3)

Çabuğ gelivir ğızım gedik dolduraña bağ.

hırıldı: Kavga. (K1, K3, K5)

Bazı aħşamları hırıldı oluvirirdi işde.

ilāşı: Ayıp. (K2, K3)

Şuraları bi toplayıvirelim ğızım ilāşı.

ilişgirik: Sucuk. (K1, K3)

Sucuğa ilişgirik dirik.

kesinti: Doğum yapmış bir kadının aradan belli bir süre geçtikten sonra doğan çocuğu. (K1, K3)

Belli bir süre sonra olan çocuğa kesinti dirik işde.

mazinlik: Tatlı düzenbaz. (K1, K2, K3)

Şaka idiyor bahsana mazinlik pişinde.

mercimek āacı: Etli butlu olmayan, zayıf çocukları severken kullanılan bir ifade. (K1, K2, K3)

Mercimek āacı diye severik biz çocuğu.

nohut dalı ğadar: Çocukların boyu için söylenen bir sevgi sözcüğü. (K1, K2, K3)

Sizin oğlan da nohut dalı ğadar ğalmış.

tarla kessā: Çocuk. (K2, K3)

Çit ördük de tarla kessā yine yirinde durmuyo.

yiğnicek: Yerinde duramayan, dik başlı kimse. (K1, K3)

Bizim yiğnicek daldı bahçeye hiç bişiy biraħmadı.

3. Sıfatlar:

depbaz: Hilekar. (K1, K2, K3)

Ne depbaz kişi öncüt virdim borçlu çıkdım.

4. Fiiller:

çıştahnlanmak: Kibirlenmek, kendini beğenmek. (K1, K3)

Aman sen de nasıl çıştahnlanıyoñ.

çomlaşmak: Bir araya gelmek, toplanmak. (K1, K2, K3)

Baħ hele oraya çomlaştılar lafımızı ittiler.

falaqlamak: Fırlatmak, fırlatıp atmak. (K1, K3)

Şöle falaqlayıp atıvirdi çöpü.

ğırçılmaq: Kopmak. (K1, K2, K3)

İp ğırçıldı bağlayıvirelim.

keleşlenmek: Kibirlenmek, kendini beğenmek. (K1, K3)

Keleşlenmek dimin ki kibirlenmeye geliyor.

mittirdemek: Sürekli hareket etmek, kıpırdamak. (K1, K2, K3)

Çocuħ oynuyor ya otur ğayri mittirdeyip duruyoñ dirik.

pertelmek: Yaşlanan, kocayan kimse, yaşlanmak. (K1, K3, K4)

Gül ablañ da baya pertelmiş, yüzü çökmüş.

salaklanmaq: 1. Yataktan kalkmamak, yatakta oyalanmak. 2. Bir iş başında oyalanmak. (K1, K3, K6)

İşin başında salaqlantıyor bahsana.

yimsinmek: Beğenmek. (K1, K2, K3)

Ağzımız sarmadı, yemeği pek yimsinmedik.

5. Zarflar:

çiçen çiçen: Yağmurun yağması. (K1, K3, K4)

Çoş güzel atıvirdi yāmur çiçen çiçen.

içesine: İçine sinmek. (K1, K3, K5)

Bizim yapıdımız içesine olsun.

vızadan: Hızlı bir şekilde. (K1, K3)

Vızadan gidiyor, vızadan geliyor.

6. Beddualar:

doñlar çalasica: ‘Çok soğuklara gelesin’ anlamında kullanılan bir beddua. (K1, K3, K6)

Doñlar çalasica bu aḥşam eve gelme imi.

ğartısı ırulasica: ‘Boyun bosun devrilsin’ anlamında kullanılan bir beddua. (K1, K3, K6)

Bi ölemedi ğartısı ırulasica.

yañara gelesice: ‘Kötü hastalığa yakalanasın’ anlamında kullanılan bir beddua. (K1, K3, K6)

Benim ğaynanam kızınca yañara gelesin diye bedduā iderdi.

7. Ünlemler:

abaraa/bara: Çok büyük, çok şaşırtıcı anlamlarında kullanılan bir ünlem. (K2, K3)

Abaraa! Ğuzum sen de başğa başğa yirlere gitmissin.

durheri: Biraz bekle anlamında kullanılan bir ünlem. (K2, K3)

Durheri! Ben arḥada ğaltyom ya.

hattaaz: Hayret bir şey anlamında kullanılan bir ünlem. (K2, K3)

Daha çok kadınların kullandığı bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hattaaz! Sen bizim ğoca ğarının ğızı mıstıñ?

B. Derleme Sözlüğü’nde Bulunan Ama Anlamı Farklı Olan Sözcükler

Bu bölümde bulunan sözcük sayısı az olduğu için sınıflandırma yapılmaması uygun görülmüştür.

1. Adlar:

bozaran: Temmuz. (K1, K4, K5)

(krş. DS-II: Ağustos, Haziran)

Bozaranda ekerik gışın yirik gızum.

deplek: Tarladaki ekinlerin bulunduğu sıra. Cızı (bkz. DS-III: 1. Tohum ekmek için pullukla açılan yer, karık 2. Tarlada su yolu) sözüne karşılık gelen bir ifadedir. (K1, K3, K5)

(bkz. deblek, Krş. DS-IV: 1. Dümbelek, darbuka 2. Önüne bakmadan dik-katsizce yürüyen 3. Hovarda)

Sazala'da cızı dirler biz deplek dirik.

dümbüldek: Darbuka. (K1, K2, K3, K6)

(bkz. dümbek, Krş. DS- IV: Tef)

Dümbüldekçi geldi bizim düğüne de.

ğamga: Yara kabuğu. (K1, K3, K5)

(krş. DS-VIII: Yonga, iri talaş, ağaç kabuğu, ağaç kırıntısı)

Ğamgayı galdırırsañ yara iyileşmez.

ğfır: Elmanın içindeki beyaz kurt. (K1, K2, K3)

(krş. DS-VI: Ani ölüm)

Elmayı yir ya ğfır diye bi ğurt.

ğoncolos: Karabasan. (K1, K3, K4)

(krş. DS-VI: Hortlak)

Ğoncolos basıncı yürām daraltıvirdi.

ilaançe: Leğen. (K2, K3)

(krş. DS-VII: Karavana)

İlaançeyi getir de hamur yuuralım gızım.

kürtüñ: Kambur. (K1, K2, K3, K4)

(krş. DS-VIII: 1. Çığ 2. Yeni yağın yumuşak kar 3. Sertleşmiş buz tutmuş kar 4. Palan, semer 5. Çalılık, dikenlik yer 6. Suyun sürükleyip getirdiği çubuk, dal vb. şeyler)

Kürtünüñü çıkartma dik yörü biraz.

marzıman: Adamın irisi. (K1, K3, K5, K6)

(krş. DS-IX: Erkek eşek)

Seniñ çocuğ ııcığ marzıman gibi ben diim.

mekik: Oya yapılan alet. (K2, K3)

(krş. DS-IX: 1.Kandil günleri yapılan lokma tatlısının büyüğü 2. Palamutbalığının küçüğü)

Aldığ da mekik öğrenemedim oñunla yazma oyası örellerdi.

şişirdek: Pompa. (K1, K2, K4)

(krş. DS-12: Balon)

Bizim dedede esgiden ğalma şişirdek var _ımış.

töskel: Bir çeşit ekmek. Şepe'nin (bkz. DS-X: Mayasız hamurdan yapılan sac ekmeği) biraz daha incesine denir. (K2, K3)

(krş. DS-X: 1. Dikkatsiz, beceriksiz 2. Patavatsız 3. Yolsuz birleşmelere aracılık eden 4. Alıngan, kavgacı)

Burda şepe, yoħsa biz töskel idecik dirik.

2.Sıfatlar:

çontuk: Bir ayağın aksaması, topallık. (K1, K3, K5, K6)

(krş. DS-III: Kör bir aygıtla kesilen ağaç parçası)

Çontuk çoculuħ zor yürüyor, āsıyor he.

dalaħsız: İyi insan, kin gütmeyen kimse. (K1, K3, K5)

(krş. DS-IV: Nikâhsız)

Dalaħsız ğadınım işde ben yine yapıviriyom.

mıymıntı: Mızımız. (K1, K3, K4)

(krş. DS-XII: 1. Kararsız 2. Kuşkulu)

İşimi gendim ğórúvirrim disāne şō mıymıntı geline.

3. Fiiller:

ıĝranmak: Toplanmak. (K1, K3, K4)

(krş. DS-VII: Sallanmak)

Halamın oĝlu ölivirince bütün kóy Hanöne ıĝrandı.

kellenmek: Zayıflamış, kilo vermiş kişi. Zayıflamak. (K1, K3, K5, K6)

(krş. DS-VIII: Gerilemek, durgunlaşmak, kötüleşmek)

Yi biraz boĝazıña kellendiñ iyice.

Sonuç

Türkiye'nin çeşitli yörelerinde kullanılan bazı kelimeler onu kullanan insanların bu hayattan göçmesiyle unutulup gitmektedir. *Derleme Sözlüğü* incelendiğinde hâlen birçok yöreye ait çalışmanın eksik olduğu görülmektedir. Biz de bu çalışmayla Niğde ilinin Dünderli kasabasına ait söz varlığından edinebildiğimiz kadarını kayda geçirmiş bulunmaktayız.

Araştırmanın sonucunda kaydedilen ve *Derleme Sözlüğü*'nde bulunmayan sözcük sayısı 65; *Derleme Sözlüğü*'nde bulunup anlamı farklı olan sözcük sayısı ise 17'dir. Bu çalışmada 22 deyim, 60 söz ve söz grubu olmak üzere toplamda 82 söz varlığı *Derleme Sözlüğü*'ne kazandırılmıştır.

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ă	kısa a
á	a-e arası ünlü
ā	uzun a
å	yuvarlak a
đ	yarı incelmış ünlülerle kullanılan ünsüz
ë	kısa e
é	kapalı e
ē	uzun e
F	f-v arası ünsüz
ǧ	art damak g'si
ǧ̣	patlayıcı gırtlak g'si
ǧ̤	orta damak g'si
ħ	hırıltılı h
ī	uzun ı
í	ı-i arası ünlü
ĩ	kısa ı
î	uzun i
ķ	art damak k'si
ķ̣	orta damak k'si
κ	patlamasını kaybetmiş ön damak g'si
Κ̣	patlamasını kaybetmiş art damak k'si
ĺ	yarı incelmış ünlülerle hece kuran ince l
ñ	genzel orta ve art damak n'si
ń	ince n ünsüzü
ó	ö ~ o arası ünlü
ō	uzun o
ö	kısa o
õ	uzun ö
P	p~b arası ünsüz
S	s ~ z arası ünsüz
ţ	yarı incelmış ünlülerle hece kuran ince t
τ	t~d arası ünsüz
ú	ü'den kalınlaşmış ü ~ u arası ünlü
ū	uzun u
ů	kısa u
ũ	uzun ü
ú	u~ ü arası ü'ye daha yakın ünlü

İŞARETLER

- ˘ ünlüler üzerinde uzunluk işareti
- ˘ 1. ünlüler üzerinde kısalık işareti
- 2. iki kelime arasında bağlantı işareti (ulama)
- ° 1- düz ünlüler üzerinde yuvarlaklaşma işareti
- 2- ünsüzler altında sesin düşmeye yakın olduğunu gösterir
- ' kendisinden sonra gelen hecenin vurgu işareti
- ˘ 1. kalın ünlüler üzerinde yarı inceltme işareti
- 2. ünsüzler üzerinde telâffuz noktasının geriye kaydığını gösteren işaret

KISALTMALAR

Agm: Adı geçen makale

Bkz: Bakınız

DS: Derleme Sözlüğü

Krş: Karşılaştırınız

KAYNAKLAR

- Biray, Nergis. “Denizli Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar.” *Turkish Studies*, c. 4, no. 8, 2009, ss. 747-776.
- Cankaya, Mahir. “Erzincan Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar.” *Turkish Studies*, c. 8, no. 9, 2013, ss. 899-910.
- Çıfci, Musa, ve Önder Sezer. “Derleme Sözlüğüne Katkılar (Emirdağ/Burunarkaç Köyü).” *Turkish Studies*, c. 13 no. 15, 2017, ss. 241-264.
- Demirci, Metin. “Derleme Sözlüğü’ne Osmaniye, Düziçi Ağzından Katkılar”. *TEKE Dergisi*, c. 6, no. 3, 2017, ss. 1360-1383.
- Erdem, Mehmet Dursun. “Ağız Sözlükçülüğü Üzerine”. *Turkish Studies*, c. 8, no. 13, 2013, ss. 95-102.
- Erdoğan, Songül. “Niğde Yöresi Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar.” *TÜBAR*, no. 40, 2016, ss. 69-82.
- Gülensoy, Tuncer, ve Ahmet Buran. *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler 1*. TDK Yayınları, 1994.
- Karahan, Leyla. *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. TDK Yayınları, 2017.
- Koraş, Hikmet. “Derleme Sözlüğüne İlaveler.” *TÜBAR*, no. 12, 2002, ss. 171-208.
- Korkmaz, Zeynep. “Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar.” *TDAY Belleten*, no. 40, 1976, ss. 143-172.
- Kuşdemir, Ayşegül. “Tokat ve Yöresi Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar I.” *TULLIS*, c. 5, no. 1, 2020, ss. 39-55.
- Özden, Muharrem. “Bilecik Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar.” *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, c. 5, no. 11, 2017, ss. 273-315.
- Uysal, İdris Nebi. “Himmetli (Niğde-Merkez) Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar.” *ERDEM*, no. 1, 2018, ss. 139-156.
- Üstüner, Ahat. *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*. TDK Yayınları, 2000.
- Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü* (<https://sozluk.gov.tr/>)
- Yıldız, Muharrem, ve Yusuf Özsoy. “Bartın Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar.” *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 1, no. 1, 2016, ss. 141-150.

KAYNAK KİŞİLER

Ali UZUNTAŞ, Dünderlı Kasabası, 1964, Ortaokul, Emekli. (K1)

Emine GÜLER, Dünderlı Kasabası, 1987, Lise, Ev Hanımı. (K2)

Kifayet UZUNTAŞ, Dünderlı Kasabası, 1973, Okuryazar değil, Ev Hanımı. (K3)

Kürşat GÜLER, Dünderlı Kasabası, 1985, Lise, İşçi. (K4)

Mustafa UZUNTAŞ, Dünderlı Kasabası, 1957, Lise, Emekli. (K5)

Osman GÜLER, Dünderlı Kasabası, 1953, Ortaokul, Çiftçi. (K6)